

Nr 133.

Av herr **Ström, Fredrik**, om beredande av möjlighet för Stockholms värnpliktiga befolkning att erhålla sin militära utbildning i Stockholm.

Göta livgarde, som redan stod uppfört på listan över det 16-tal truppförband, vilka skulle indragas vid 1925 års riksdag, befanns redan påföljande år böra bibehållas på grund av den överbelastning, som denna indragning skulle medföra för Kungl. Svea livgarde. I enlighet med proposition till 1926 års riksdag fick regementet därför fortleva, visserligen icke i sin gamla form utan i ett heterogent skick genom att övertaga en del av denna överbelastning, nämligen fästningsbataljonen i Vaxholm samt den dåvarande enda stridsvagnsbataljonen och ett s. k. garnisonskompani, de båda senare med förläggning i Stockholm och det sistnämnda med särskild uppgift att bestrida vakttjänsten i huvudstaden. Vaktstyrkan i fråga medgav i huvudsak endast utbildning för denna specialtjänst. Genom denna slumpvis tillkomna organisation förlorade regementet sin karaktär av fältinfanteriregemente, och tillskapades dessutom vissa svårigheter av varjehanda slag genom den spridda förläggningen och stridiga intressen mellan infanteriet och stridsvagnsförbandet. Svårigheter uppkommo också för det gamla regementet därigenom att större delen av befälet till detta sistnämnda förband tillattes på förordnande från en hel del andra regementen.

Detta var läget, då försvarskommissionen år 1935 efter fem års arbete framlade sitt betänkande, vilket 1936 ledde till den senast antagna härorganisationen. Enligt detta *ursprungliga* förslag skulle Göta livgarde bibehållas i form av ett stridsvagnsregemente om stab och två bataljoner, under det att fästningsbataljonerna i Vaxholm och Karlskrona — till skydd för resp. Stockholm och flottans huvudstation — skulle helt indragas. Dessa våra viktigaste kustbefästningar förlorade härigenom sina säkerhetsbesättningar av infanteri i fred, vilkas uppgifter skulle övertagas av den utbildade och i fred på platsen obefintliga landstormen. Garnisonskompaniet jämte ett nyuppsatt övningskompani för krigsskolan m. m. skulle åter övertagas av Svea livgarde, som sålunda ånyo belastades på enahanda sätt som 1925 i fråga om infanteriutbildningen av de värnpliktiga inom Stockholms inskrivningsområde.

Vid frågans behandling i det särskilda försvarsutskottet på våren 1936, då det huvudsakligen gällde att kunna hålla försvaret inom den till 146 miljoner begränsade kostnadsramen, visade det sig olyckligtvis erforderligt att ytterligare helt och hållet indraga och bespara ett infanteriregemente.

Det var ett flertal regementen utanför huvudstaden, som kommo i fråga för indragning. Till sist löstes frågan på det sättet, att det för indragning starkt ifrågasatta Västerbottens regemente kunde bevaras genom att helt avskriva Göta livgarde jämväl som stridsvagnsregemente. Regementsstaben kunde härvid helt inbesparas, och de båda stridsvagnsbataljonerna införlivades sedermera med Södermanlands, resp. Skaraborgs regemente, vilka å sin sida i stället förlorade vardera en infanteribataljon. På så sätt kunde den alltför snäva kostnadsramen hållas, men man avstod samtidigt från tanken på ett samfällt och enhetligt utbildat stridsvagnsvapen och tillskapade för två nya regementen samma olyckliga organisationsform, vars nackdelar Göta livgarde i sin sista tillvarelsform i rikt mått fått erfara. I och med att försvarsutskottet följde och riksdagen gillade denna linje, var Göta livgardes öde tills vidare beseglat.

I huvudstaden hade man aldrig kunnat tänka sig att Göta livgarde skulle indragas. Omorganisationen kom ganska hastigt, och den planerade opinionsyttringen från Stockholm för regementets bevarande kom icke till full utveckling, innan beslutet var fattat. Det visade sig snart, att det gamla gardet under sin — om innevarande år fått medräknas — 200-åriga tillvaro vuxit fast med huvudstaden och åtnjutit stockholmarnas stora popularitet samt att förlusten av detsamma väckt allvarliga bekymmer och farhågor i vidaste kretsar, bekymmer som alltjämt växa.

Det sista försöket att av regementet rädda åtminstone fästningsbataljonen i Vaxholm gjordes vid lagtima riksdagen 1939. Under de närmaste föregående åren — karakteriserade av den växande faran för ett krig mellan stormakterna — arbetades på att genomföra denna nya härordning, som innebar en förbättrad beredskap i stort sett men som inte kunde genomföras utan att upppoffra ännu ett regemente, försvaga andra och jämväl indraga det skydd från sjösidan, som gavs av kustfästningarnas infanteri.

I känslan av oro inför det alltjämt hotande krigsutbrottet och på grund av luckorna i vår försvarsordning väcktes vid 1939 års riksdag två motioner i enahanda syfte att bevara säkerhetsbesättningarna, den ena av högern och den andra av representanter för de båda regeringspartierna, socialdemokrater och bondeförbundare. Det syntes, som om dessa motioner hade goda utsikter att bli beaktade, men av organisatoriska skäl blevo de lagda åt sidan.

När regementet sista gången avtäckades var det nya världskriget i gång och Polens öde redan beseglat. Det var med både sorg och fruktan Stockholms befolkning åsåg regementets nedläggande i en farofylld och för land och huvudstad ödesdiger tid.

Den nya härordningen och dess kostnadsram visade sig under händelsernas hårda tryck otillräckliga. Det katastrofalt ändrade militärpolitiska läget har sammansvetsat vårt folk i en samfäll och fast försvarsvilja och nödvändiggjort utarbetandet av en helt ny härordning i syfte att utvidga och

förstärka hela vår försvarsorganisation, så att den i sig kan upptaga folkets hela kraft.

Såsom försvarsministern nyligen officiellt meddelat ha nya arméfördelningar m. m. blivit uppsatta, och det får väl antagas att dessa nya truppförband, regementen etc. icke äro avsedda att bestå enbart i det nuvarande krisläget utan att de komma att fortleva till erforderlig omfattning jämväl i fred. I anslutning till detta återuppbyggnadsarbete är det då endast rimligt och naturligt, att hänsyn måste tagas till ett återupprättande av gamla omistliga regementen och ett tillvaratagande och fullföljande av deras traditioner och historiska insatser. Icke minst viktigt synes härvid vara att återknyta och befästa sambandet eller samhörighetskänslan mellan resp. truppförband och den hemort eller hembygd, varifrån detsamma i huvudsak rekryteras. Detta rotfäste, som genom uppdelningen på andra förband gått förlorat på många håll, har sin stora betydelse som en starkt sammanhållande moralisk kraft. Dessa hänsyn måste icke minst tagas i fråga om *Stockholm*, rikets huvudstad, vars intressen och försvarsmöjligheter icke få eftersättas.

Redan före 1808, sålunda för cirka 130 år sedan, räknade Stockholms garnison tre infanteriregementen. Vid nedrustningen 1925—26 funnos två eller — om grenadjärregementet i Vaxholm medräknas — tre dylika regementen. Genom beslutet samma år bortföll det sistnämnda regementet helt, under det att Göta livgardes i Stockholm garnisonerade infanteri nedskrevs till ett vaktgörande kompani utan fältmässig utbildning. Samtidigt minskades Stockholms garnison ytterligare genom indragning av ett kavalleri- och ett artilleriregemente. Läget f. n. är sålunda, att Svea livgarde ensamt skall uppbära ansvaret och tyngden av det arbete med utbildning etc., som tidigare varit lagt på tre regementen. Att denna arbetsbörda redan 1925 ansågs för stor framgår enbart därav, att Göta livgarde om ock i stympad form fick kvarleva just av denna anledning. Att den under nuvarande förhållanden med fortlöpande inkallelser av nya årsklasser blivit alldeles orimlig är lika uppenbart och kräver knappast någon närmare förklaring. Det synes också obestridligt, att Stockholm med sina alltjämt hastigt stigande befolkningssiffror hårdast drabbas av nedrustningen. Det brukar ju vara så, att städer och samhällen bygga skolhus och sjukvårdsanstalter m. m. allt efter behovsprincipen. Detsamma borde gälla också i fråga om anstalter för militär fostran till rikets försvar. De misstag, vi härutinnan tidigare begått i god tro, måste, sedan verkligheten uppvisat att vi misstagit oss, rättas till. Så har också till stora delar skett eller kommer att ske. När nu den nya härordningen utarbetas bör huvudstadens intressen till fullo beaktas.

Enligt statistiska uppgifter var Stockholms hela folkmängd år 1925 453 332 och år 1939 583 621, därav män resp. 201 480 och 261 574. Sedan 1925 års härordning genomfördes har folkmängden sålunda ökat med cirka 140 000 människor, därav männens antal med mellan 60—70 000. 1940 års exakta

siffror föreligga visserligen först under insiundande mars månad, men en väsentlig ökning är att motse. Antalet födda av mankön för ifrågavarande period visar också och särskilt under de senaste fem åren en starkt stigande kurva. Detsamma gäller antalet inskrivningsskyldiga och inskrivna värnpliktiga inom Stockholmsområdet. Genom kategoriklyvningens borttagande kommer antalet för utbildning avsedda givetvis också att ökas. Man kan utgå ifrån, att denna stigande tendens i vad rör Stockholm kommer att bestå även i fortsättningen. Såsom en naturlig konsekvens härav följer, att huvudstaden icke kan i detta avseende jämföras med en mängd av rikets mindre städer utan måste äga erforderligt antal truppförband för utbildning av sin värnpliktsstyrka.

Göta livgarde har fortfarande sitt existensberättigande i sin ursprungliga form såsom garnisonsregemente. Skyddet för våra viktigaste kustfästningar med särskilda förband blev genom 1901 års härordning erkänt och tillgodosett med uppsättningen av de båda grenadjärregementena i Vaxholm och Karlskrona. När förra världskriget bröt ut, ansågos de av så vital betydelse, att de omedelbart tillika med besättningstrupperna i Boden och på Gotland mobiliserades.

Göta livgarde gav på sin tid ett kraftigt stöd åt de frivilliga försvarsorganisationerna, såväl skytterörelsen som alldeles särskilt landstormen, såsom en central för deras utrustning och beväpning och genom att ställa instruktörer till förfogande. Hemortens försvar har ju i senaste tid även påkallat särskilda åtgärder till skydd mot moderna fientliga överraskningar, landsättning av trupper från luften. Runt om i landet växer den nya hemvärnsorganisationen upp och omfattas med levande intresse. Hemorten bär upp den gamla traditionen och är det band som förenar alla i gemensam strävan såväl ekonomiskt som ideellt. Även i Stockholm har denna anda kommit till kraftigt uttryck på mångahanda sätt, genom ekonomiska uppoffringar för försvarslånet och sist men icke minst genom de hemvärnsföreningar, som nu organiseras för olika delar av staden. Det vore naturligt, att Stockholms stads invånare i gengäld kunde påräkna, att dess egna söner finge sin värnpliktsutbildning i Stockholm och icke behövde för denna tid sändas kanske långt bort från hemorten.

Före 1925 års härordning fanns det god plats för Göta garde, och det finns för visso fortfarande. I varje fall kunna inga sådana motiv för denna indragning anföras, som stödjade sig på någon minskning av huvudstadens befolkning. Med full rätt kan Stockholms stads befolkning därför begära att i den nya härordningen återfå sitt gamla regemente och icke tvingas att skicka sina värnpliktiga till utbildning på annan ort.

Liksom tidigare beträffande de frivilliga försvarsorganisationerna inom huvudstaden skulle ett återupprättat Göta garde bli ett lika välbehövligt som kraftigt stöd för den nya hemvärnsorganisationen, som givetvis är i behov härav för att kunna vinna erforderlig stadga och militär användbarhet.

Befolkningen uppmanas nu att gå in i hemvärdet och även underåriga i stort antal ha hörsammat denna kallelse samt arbeta frivilligt för Stockholms försvar. Som det nu är, riskerar en stor del av dessa att vid inträdet i värnpliktsåldern sändas utanför inskrivningsområdet. Huru detta kommer att återverka psykologiskt i en framtid, kan man knappast misstaga sig på.

Vad nu särskilt hemvärdet beträffar, torde rekryteringen av detsamma i framtiden huvudsakligen komma att ske, dels genom förenämnda underåriga, dels genom dem, som inom Stockholms inskrivningsområde lämna landstormen. Äro dessa senare redan förut utbildade inom området, ligger det i öppen dag, att deras intresse för att övergå till hemvärdet blir större, om de genom sin utbildning redan äro förtrogna med uppgifterna. Alla psykologiska faktorer tala sålunda för att utbildningen av de värnpliktiga, som tillhöra Stockholms inskrivningsområde, bör äga rum inom och icke utanför detsamma. Endast genom ett intimt samarbete vid rekrytering och utbildning av linje- och landstormsförband samt hemvärd skapas den försvarsvilja, som dock är förutsättningen för värnkraftens hela uttalande.

I en artikel av den 14 d:s i Sv. D. har t. j. chefen för arméstabens organisationsavdelning, major G. Möller, under rubriken »Rättvisa och orättvisa i beredskapsinkallelserna» redogjort för militärmyndigheternas härvid tillämpade grunder och åtgärder. Beträffande lättnader i dessa inkallelser anföres bl. a. följande: »Och till sist ha i områden, där det på grund av 'regementsdöden' (t. ex. Göta garde i Stockholm) funnits relativt gott om folk, de äldre årsklasserna icke inkallats. De komma emellertid att inkallas så småningom, eventuellt till regementena i norra Sverige.» Uttalandet har sitt speciella intresse därför att det bekräftar, dels att Stockholms inskrivningsområde icke lider någon brist på folk, dels att värnpliktiga tillhörande detsamma icke under nuvarande förhållanden kunna beredas tillfälle till utbildning i hemorten utan avses bliva tilldelade och inkallade till andra avlägsna förband.

Det är förklarligt, om Stockholms stads invånare icke kunna känna sig tillfreds med denna anordning, som närmast är en följd av Göta livgardes indragning och bristen på förband för utbildning av områdets egna värnpliktiga. Huvudstadens stora betydelse för riksförsvaret, dess egenskap att alltid vara ett eftersträvat operationsobjekt samt den numera påtagliga risken för överraskande raider eller landsättningsföretag från luften göra också att Stockholms försvar måste tillgodoses på ett helt annat och effektivare sätt än vad hittills varit fallet. Det synes därför vara ett rimligt krav i överensstämmelse med de ändrade förhållandena, att staden återfår sitt gamla regemente.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning i frågan på vad sätt i samband med den i utsikt

ställda nya härordningen Stockholms värnpliktiga befolkning må beredas möjlighet att erhålla sin militära utbildning i hemorten, lämpligen genom återupprättande av Göta livgarde.

Stockholm den 23 januari 1941.

Fredrik Ström.